

גילוי הראש כדי למנוע חילול ה'

יש לדון באדם שתקפו יצרו והולך למקומות שעוברים שם עבירה, האם מותר לומר לו שעדיף שיוריד את כיסוי הראש שיהיה פחות חילול ה', או מצד שני אפשר דכיון שכיסוי ראש היא סגולה ליראת שמים יתכן שיחזור בו, ועל כן אין לומר לו לגלות ראשו.

א. סברא שעדיף לומר לחוטא להסיר את כיסוי הראש כדי למנוע חילול ה'

1. מצאנו כמה גמרות הנוגעות לשאלה זו, וכאשר נדון בהם נמצא כמה צדדי סברות בזה לכאן ולכאן, **א.** עדיף לומר לחוטא להוריד הכפה כדי למנוע חילול ה', **ב.** אדרבה לא רק שלא יסיר את כיסוי הראש ממנו, אלא יש עליו לכסות ראשו אף בשעת העבירה, **ג.** דבר חדש נראה לומר שאם עובר עבירה אסור לו להסיר ממנו את כיסוי הראש אך על כל פנים על הרואים למחות בו ולומר לו שכדי למנוע חילול ה' יכסה את כיסוי הראש בכובע וכדומה.

2. בגמרא **סנהדרין קז, א** מובא, כאשר ברח דוד מפני אבשלום בנו שמרד בו, היה חרד ודואג כיצד למנוע את החילול ה' ממעשה זה, בקש דוד לעבוד עבודה זרה כדי לתת אמתלא וטעם אם אבשלום יהרגנו, שנאמר (שמואל ב, טו) "ויהי דוד בא עד הראש אשר ישתחוה שם לאלהים", ואין ראש אלא עבודה זרה, שנאמר (דניאל ב) "והוא צלמא רישיה די דהב טב" (שמואל ב, טו). "והנה לקראתו חושי הארכי קרוע כתנתו ואדמה על ראשו" (שמואל שם), אמר לו לדוד: יאמרו מלך שכמותך יעבוד עבודה זרה, אמר לו: מלך שכמותי יהרגנו בנו? מוטב יעבוד עבודה זרה ואל יתחלל שם שמים בפרהסיא.

3. וברש"י (שם) ביאר, "יאמרו מלך שכמותי" - חסיד שכמותי הרגו בנו, ויהו מתרעמין על מדותיו של הקדוש ברוך הוא - ונמצא שם שמים מתחלל בפרהסיא. "מוטב אעבוד עבודה זרה" - ואחלל את השם ואני לבדי, ולא יחללו אותו כל העם.

4. הנה ממה שאמר דוד המלך בתחילה שאולי הוא יעבוד עבודה זרה כדי למנוע חילול ה', לכאורה היה נראה לומר שעדיף לחטוא בגילוי הראש כדי למנוע חילול ה' בפרהסיא.

אך כיון שאמרו לדוד המלך שלא יעבוד עבודה זרה, למרות שרצה לעשות כן כדי למנוע חילול ה', מכאן שאין לעבור עבירה כדי למנוע חילול ה', ולכן אין להוריד הכפה כדי למנוע חילול ה'.

5. ואכן ראה **בספר מאיר עוז** (חלק א סימן ב אות ט') שהביא ממרן הגאון **רבי חיים קנייבסקי** שליט"א שאמר שאין להוריד את הכפה, וראיה לדבר מסנהדרין קז, א דאמרו לדוד המלך שלא יעבוד עבודה זרה, למרות שרצה לעשות כן כדי למנוע חילול ה', שיאמרו איך יתכן שבו ירדוף אחר אביו הצדיק, מכאן שאין לעבור עבירה כדי למנוע חילול ה'.

6. ועיין **ביד רמ"ה** (סנהדרין שם) שכתב בביאור הגמרא הנ"ל, דמה שאמר רבי יהודה "בקש דוד לעבוד עבודה זרה", כלומר להראות לבני אדם שהוא עובד עבודה זרה ולא חס ושלום לעבוד ממש אלא למראית העין כדי שיאמרו שראוי היה לאותו צער הבא עליו ואל יהרהרו אחר מדותיו של מקום, וכל כך למה, כדי שלא יתחלל שם שמים על ידו.

הרי לפנינו לא רק שאסור לחלל את ה', אלא אף גם למראית עין לא התירו, מכיון שאין לאדם לעבור שום עבירה ואפילו למראית עין, כדי למנוע חילול ה'.

ב. סברא דיש להחמיר עליו שעליו לכסות ראשו אף בשעת העבירה

7. בגמרא **במנחות מד, א** מובא מעשה באדם אחד שהיה זהיר במצות ציצית, שמע שיש זונה בכרכי הים שנוטלת ד' מאות זהובים בשכרה, שיגר לה ארבע מאות זהובים וקבע לה זמן. כשהגיע זמנו, בא וישב על הפתח. נכנסה שפחתה ואמרה לה: אותו אדם ששיגר לך ד' מאות זהובים בא וישב על הפתח, אמרה היא: יכנס, נכנס. הציעה לו ז' מטות, שש של כסף ואחת של זהב, ובין כל אחת ואחת סולם של כסף ועליונה של זהב, עלתה וישבה על גבי עליונה

כשהיא ערומה, ואף הוא עלה לישוב ערום כנגדה, באו ד' ציציותיו וטפחו לו על פניו, נשמט וישב לו על גבי קרקע, ואף היא נשמטה וישבה על גבי קרקע.

אמרה לו: גפה של רומי, שאיני מניחתך עד שתאמר לי מה מום ראית בי. אמר לה: העבודה, שלא ראיתי אשה יפה כמותך, אלא מצוה אחת ציונו ה' אלהינו וציצית שמה, וכתוב בה (במדבר ט"ו) "אני ה' אלהיכם" שתי פעמים, אני הוא שעתיד ליפרע ואני הוא שעתיד לשלם שכר, עכשיו נדמו עלי כד' עדים.

אמרה לו: איני מניחך עד שתאמר לי מה שמך ומה שם עירך ומה שם רבך ומה שם מדרשך שאתה למד בו תורה, כתב ונתן בידה. עמדה וחילקה כל נכסיה, שליש למלכות (רש"י - שיניחנה להתגייר) ושלש לעניים ושלש נטלה בידה, חוץ מאותן מצעות (רש"י - לא מכרה והביאתן והוא היה מתן שכרו בעולם הזה), ובאת לבית מדרשו של רבי חייא. אמרה לו: רבי, צוה עלי ויעשוני גיורת, אמר לה: בתי, שמא עיניך נתת באחד מן התלמידים? הוציאה כתב מידה ונתנה לו, אמר לה: לכי זכי במקחך, אותן מצעות שהציעה לו באיסור הציעה לו בהיתר.

8. הנה לפנינו, שמצות ציצית היא שגרמה לו לבסוף שלא יחטא. אם כן גם בענייניו אין לומר לאדם החוטא שיסיר את כיסוי הראש מעליו כדי למנוע חילול ה', כיון שעלינו להאמין שעל ידי הכיסוי ראש המראה על יראת שמים, עוד יכול לשוב מרשעתו ולא לחטוא.

ג. סברא מחודשת שעל הרואים למחות בו שלפחות יכסה את כיסוי הראש בכובע

קידושין מ, א

9. אמר רבי אבהו משום רבי חנינא: נוח לו לאדם שיעבור עבירה בסתר ואל יחלל שם שמים בפרהסיא, שנאמר (יחזקאל כ, לט) "ואתם בית ישראל כה אמר ה' יקוק איש גילוליו לכו עבדו ואחר אם אינכם שומעים אלי ואת שם קדשי לא תחללו" (רש"י - היינו פרהסיא שהרואה מזלזל בכבוד המקום).

אמר רבי אלעאי הזקן: אם רואה אדם שיצרו מתגבר עליו, ילך למקום שאין מכירין אותו, וילבש שחורים ויתכסה שחורים ויעשה כמו שלבו חפץ, ואל יחלל שם שמים בפרהסיא.

10. ופירש רש"י: "ילבש שחורים" – [1#] שלא יראה עצמו בכבודו אולי ירד לבבו בכך, [2#] וגם אם יחטא אין אדם נותן לב לפי שאינו חשוב בעיניהם, לכן ילבש שחורים. ועל דברי הגמרא "ויעשה כמו שלבו חפץ, ואל יחלל שם שמים בפרהסיא" פירש רש"י (מועד קטן יז, א) "מה שלבו חפץ" - עבירה, והואיל ואין מכירין אותו שם - ליכא חילול השם.

11. **שאלה #1** - ובאמת שיש להתבונן מדוע אדם שיצרו מתגבר עליו, א. ילך למקום שאין מכירין אותו, ב. וילבש שחורים ויתכסה שחורים ויעשה כמו שלבו חפץ - מדוע כדי לעבור על החטא צריך בשני אלו, ומה מועילים בזה.

שאלה #2 - ויתרה מכך, מה הנפקא מינה אם נמצא במקום שמכירים אותו או לאו, הרי כל זמן שרואים ויודעים שהוא אדם שומר תורה ומצוות יש בכך חילול ה', ולכן גם אם נמצא במקום שאין מכירים אותו הרי כל זמן שהוא בכיסוי הראש יש חילול ה'?

12. **תשובה:** אך נראה שאפשר לבאר בדברי הגמרא דבר חדש: "אם רואה אדם שיצרו מתגבר עליו, ילך למקום שאין מכירין אותו, וילבש שחורים ויתכסה שחורים", היינו שלא רק שילבש שחורים, אלא גם שיכסה את ראשו בשחורים, וזה נלמד מכפל הלשון "וילבש שחורים ויתכסה שחורים", ובכך יסתיר את הכיסוי ראש שעליו המראה שהוא שומר תורה ומצוות ובכך ימנע את החילול ה'.

ולכן, "אם רואה אדם שיצרו מתגבר עליו" - עליו להקפיד בשני דברים - א. ללכת למקום שאין מכירין אותו, ב. להתלבש ולהתכסות בשחורים בצורה שלא יכירוהו אנשים שהוא שומר תורה.

13. ובאמת אפשר להבין זאת יותר מגירסת הגמרא במאמר זה בשני מקומות נוספים בש"ס דשנו שם בלשון "ילבש שחורים ויתעטף שחורים" במקום "וילבש שחורים ויתכסה שחורים", שלשון "עיטוף" מורה יותר על כיסוי הראש.

בגמרא **במועד קטן יז, א** תניא, רבי אילעאי אומר: אם רואה אדם שיצרו מתגבר עליו - ילך למקום שאין מכירין אותו, וילבש שחורים ויתעטף שחורים, ויעשה מה שלבו חפץ, ואל יחלל שם שמים בפרהסיא.

וכן בגמרא **חגיגה טז, א** אמר רבי אלעא הזקן: אם רואה אדם שיצרו מתגבר עליו - ילך למקום שאין מכירין אותו, וילבש שחורין ויתעטף שחורין, ויעשה מה שלבו חפץ, ואל יחלל שם שמים בפרהסיא.

לכן נראה לומר לענייננו שאם רואים אנו אדם שבידוע הולך לעבור עבירה והוא בכיסוי הראש, על פי גמרא זו לכאורה יש לומר לו שיכסה את כיסוי הראש שעל ראשו בכובע או בכיסוי אחר, ואז יעשה מה שלבו חפץ.

כיסוי ראש במקום שעושים עבירות

האגרות משה בשני מקומות אסר למי שעושה עבירה בפרהסיא להוריד הכפה מעל ראשו.

שו"ת אגרות משה (יורה דעה חלק ב' סימן לג)

14. נשאל בדבר אלו שהולכים למקום שעושין עניי פריצות כרקודים של בחורים ובתולות יחד ויש שגם הם עצמם עוברים על איסור פריצות זה אף שבשאר מצות התורה הם נזהרים והולכים מכוסים ראשיהם בכיפות, אם יש לומר להם שאם הולכים לשם וכל שכן אם גם הם מרקדין שיסירו הכיפה וילכו בגלוי הראש כדי שלא יאמרו הרואים שרקוד כזה מותר מאחר שגם שומרי תורה שאין הולכין בגלוי הראש נמי הולכין לשם ומרקדין וכשילכו בגלוי הראש לא ילמדו מהם כי יאמרו שהם רשעים ועוברין על כל איסורים.

15. ובתשובתו ענה האגרות משה, [1#] שפשוט לו שאין לומר להם לעבור עוד איסור אף רק איסור מנהג חשוב ככיסוי הראש אף שלדעת האומר יהיה מזה תועלת שמכל מקום אין לומר לאדם שיעבור עוד איסור.

וגם [2#] עצם הדבר הוא טעות דאם יודעין אותו לאיש שומר שבת ומניח תפילין ומתפלל ויראו שהולך בגלוי הראש למקומות הפריצות ילמדו גם זה שאין לחוש כשרוצים לרקוד ושאר עניי פריצות גם לכיסוי הראש, ונמצא שלא יהיה התועלת אלא כשיאמרו להם שיעברו על כל מצות התורה שידעו שהם רשעים גמורים, וזה ודאי שאסור להסיתם לעבור אף איסור קל. [3#] ואדרבה החיוב לראות על כל אדם אף על עוברי עבירה שיקיימו מה שאפשר ללמדם שיקיימו אף שאין יכולים להשפיע עליהם שיקיימו כל התורה.

16. וגם [4#] פשוט שכל עבירה שאדם עושה בפרהסיא יש בזה גם עון דחילול השם וכשיעשה רק עבירה אחת יהיה רק חילול השם בעבירה זו וכשיעבור אז עוד עבירה יהיה חילול השם ביותר, ולכן חס ושלום להתיר להסית לאיסורין בשביל סברות ודמיונות של עצמו שהוא למעט חילול השם. וכשיש בעיר אנשים כאלו שהם שומרי תורה וגם מכסים ראשם ומכל מקום הם פרוצים ברקודים וכדומה צריך לפרסם ביותר חומר האיסור כדי שלא ילמדו מהם, עכ"ל.

17. נמצא מדבריו דפשוט שאין לומר למי שעובר עבירה להוריד את כיסוי הראש מעל ראשו, מכיון שאין לומר לו לעבור עוד איסור, וזה מדובר אפילו כשלא מכירים אותו. ואם הרואים מכירים העובר עבירה להיות שומר תורה, יותר חמור לו להוריד את כיסוי הראש מעל ראשו, מכיון שהרואים ילמדו גם זה שאין לחוש כשרוצים לעבור עבירה גם לכיסוי הראש.

אגרות משה (אורח חיים חלק ב' סימן צה)

18. בדבר כניסה לטיאטער ולמואוויס (בית קולנוע) הרי הוא דבר האסור ואיך שייך שיתירו לו להסיר את כובעו ולהיות בגלוי הראש ויוסיף עוד חטא על חטא. ואם השאלה היא באחד שתקף יצרו עליו לילך לשם ולא ישמע שלא לילך, אולי טוב שיסיר כובעו ולא יהיה חילול

השם משום שלא ידעו שהוא יהודי שומר תורה, היא סברא גדולה אבל רק למכוין לשם שמים. אבל כיון שרחוק לומר שאיש שתוקף יצרו עליו יכוין לשם שמים הויא כוונתו באמת רק לזלזל בעוד דבר גם באיסור גילוי הראש לכן אין להתיר לו.

ספר חשוקי חמד (בבא קמא פג, א)

19. נשאל הגר"י זלברשטיין מאברך בן תורה שפגש פעם ביהודי שעדיין לא היה שומר תורה ומצוות והבן תורה הצליח להשפיע עליו לקבוע עמו שיעור תורה, אך המתקרב ביקש מהאברך שיבא ללמוד עמו במסעדה שהוא מנהל, כי הוא צריך להיות שם כל הזמן ולהשגיח על הפועלים. האברך הגיע למסעדה וראה שלא רק שאין הכשר למסעדה אלא שמוכרים שם בשר פיגולים, ושאל האברך האם מותר לו לשבת שם.

צדדי הספק, לכאורה אין להכנס לשם משום שתי חששות: א. חילול השם שאברך בן תורה יושב בכזו מסעדה, ב. שיש אנשים שיראו אותו יושב שם, יחשבו שאם הוא אוכל שם יש לזה הכשר טוב, ובאמת בפעם הראשונה שנכנס לשם לאחר כמה דקות ראה שם יהודי עם כיפה מזמין בשר, לכששאלו כיצד רוצה לאכול במקום כזה, אמר לו האיש: אם אתה אוכל כאן בטח יש לזה הכשר טוב. אך מאידך אולי אם ישב וילמד עם הבעל הבית, ישפיע עליו לחזור בתשובה, ואז כל המסעדה תתהפך למסעדה כשרה.

20. תשובה, אולי אפשר לייעץ לו שילבש פאה נכרית וילמד תורה עם בעל הבית, ואף אדם לא יחשוב שמותר לאכול במסעדה זו, כי יראו שהוא גלוי ראש ולא שומר תורה ולא בר סמכא. ומצד שני הוא יקרב את בעל המסעדה ואת הנמשכים אחריו לתורה והוא חובש פאה נכרית, וזאת על סמך הגמרא בבבא קמא פג, א המספר קומי הרי זה מדרכי האמורי, אבטולמוס בר ראובן התירו לו לספר קומי מפני שהוא קרוב למלכות, וכתבו התוספות (ד"ה התירו) מתחילה לא גזרו על קרובים למלכות והוא היה רגיל.

ומכל מקום הביא החשוקי חמד שהציע דברים אלו לפני חמיו מרן הגר"ש אלישיב שליט"א ולא הסכים להתיר כי יש בזה חילול ה', מכיון שאם הציבור יראה אברך מכוון יושב בגילוי הראש יתחלל שם שמים על ידו.

21.

From: Ari Wasserman [<mailto:ari@amaadvantage.com>]

Sent: Sunday, July 11, 2010 12:28 PM

To: Wasserman, Noam

Subject: Have you heard of Julian Ungar-Sargon?

http://www.drungarneurolgy.com/agony_of_yarmulka.pdf

22.

On 7/11/10 12:53 PM, "Noam & Chana Wasserman" <nwasserman@hbs.edu> wrote:

Never heard of him. (From his site, looks like Harvard is in his past and that he's now in Indiana.) Hard for me to relate to what he writes; have never felt that way here (maybe the B-school is different from the M-school), though the vast majority of frum HBS students ignore my advice to wear their kippahs here...

Hope you guys are settling in smoothly!

- Noam

Prof. Noam Wasserman

Harvard | Business | School

Rock Center 210, (617) 495-6215

Research blog: <http://founderresearch.blogspot.com>

5

23.

From: Ari Wasserman [<mailto:ari@amaadvantage.com>]
Sent: Sunday, July 11, 2010 1:02 PM
To: Wasserman, Noam
Subject: Re: Have you heard of Julian Ungar-Sargon?

I fully agree with you.

Working on a sefer all about the halachot of Kippot.

I see NO heter for students in the business school to not wear Kippot. Please send them my way!

For example, when I started at Sullivan & Cromwell, I was the first to wear a kippa, and now there are over 20 (plus Peyot, tzizis out, etc.).

24.

On 7/11/10 1:10 PM, "Noam & Chana Wasserman" <nwasserman@hbs.edu> wrote:

Not sure that hearing the same thing from both of us would be any different, but more than willing to throw them your way anyway. :-> You'd think that seeing two high-profile profs walking around HBS with kippahs would lead them to wear them, but hasn't seemed to have made a difference.

Two other observations:

- The students who have been the most sheltered (yeshiva → YU/Touro → working in NY) tend to be the ones who are most gun-shy about wearing it. Exposing them to goyim at an earlier age – and seeing that they can actually survive, let alone thrive, with a kippah – might have been much more healthy for them.
- I don't think it's a one-size-fits-all issue (no pun intended :->). I tell the students that if they'll be a Kiddush Hashem, they should wear it; if they'll be a chilul, they shouldn't. Unfortunately, maybe their leaving it off indicates that they *did* take my advice!

- Noam

25.

From: Ari Wasserman [<mailto:ari@amaadvantage.com>]
Sent: Sunday, July 11, 2010 1:19 PM
To: Wasserman, Noam
Subject: Re: Have you heard of Julian Ungar-Sargon?

Interesting.

But, not sure if I agree with you on your second observation:

Rav Moshe Feinstein didn't permit removal of Kippas even when doing aveiras.

Here's a short English synopsis I found on the web. I can send the Hebrew if you desire (since it's a bit more complex what he says than below – I just need to find the source).

One decisor who dedicated much ink to these questions was Rabbi Moshe Feinstein (20th century, United States). He famously allowed American Jews to remove their kippot for work purposes, but insisted that they put them back on when returning home (Igrot Moshe OC 4:2) In one particularly fascinating responsum, **he ruled it was better not to remove one's kippa when (sinfully) entering an inappropriate place like a dance club, even though some feared this would desecrate God's name (YD 2:33)**. As with many other decisors, Feinstein recognized that the kippa has served an important sociological role for many centuries, and refused to allow this person to remove himself, even in the most irreverent of places, from the community of those that fear God.

26.

----- Forwarded Message

From: Noam & Chana Wasserman <nwasserman@hbs.edu>

Date: Sun, 11 Jul 2010 13:28:12 -0400

To: Ari Wasserman <ari@amaadvantage.com>

Subject: RE: Have you heard of Julian Ungar-Sargon?

I'm definitely not one to argue with R' Moshe! However, do most poskim agree with him about it? (Calling his psak "particularly fascinating" would seem to indicate that it's a bit yotzei min ha'clal.)

To me, one student in particular would have caused such damage that I would have really regretted encouraging him to wear it.

- Noam

27.

----- Forwarded Message

From: Rabbi Yitzchok Breitowitz

Date: Tue, 25 Dec 2012 16:03:05 -0500 (EST)

To: <ari@amaadvantage.com>

Subject: Re: FW: Have you heard of Julian Ungar-Sargon?

Dear R. Ari, I could not access all of the references. The pashtus of the Igros Moshe is that you should wear your kippa no matter what you are doing -do not do another aveira just because you've done one, but I believe there *might* (not for sure!) be a difference between someone doing a sin such as mixed dancing, eating traif or chilul shabbas where the activity itself is socially acceptable and does not bring Judaism into disrepute, disgrace and contempt (at most there is a marit ayin problem which R. Moshe dismisses) versus lack of middos, dishonesty, open anger and violence where people will draw conclusions that Torah Jews are bad people and Judaism is not a moral religion. (Indeed, some of the Chareidi excesses in Eretz Yisrael might qualify). This might be similar to the Gemara that says a sinner should go to a makom sheain makirin oso vyaaseh mah shelibo chatetz. Bad middos, however, are notoriously difficult to gauge. I guess the fellow should keep the kippa and improve his middos.

kol tuv vhatzlacha,yb

28.

----- Forwarded Message

From: Rabbi Adlerstein

Date: Tue, 25 Dec 2012 11:11:15 -0800

To: 'Ari Wasserman' <ari@amaadvantage.com>

Subject: RE: Have you heard of Julian Ungar-Sargon?

Preliminary thoughts:

I lean towards your brother's position, but can't back it up yet.

R Moshe's teshuvah is not dispositive. He deals only with the consequence of misleading onlookers into thinking that the behavior is OK, as well as the chilul Hashem of the Rambam, i.e. any aveirah done wantonly, b/c it shows that the person doesn't care enough about HKBH that he would pay any attention to His commands.

There is a different chilul Hashem, where people come to believe terrible things about Hashem and His Torah by judging them by the actions of evildoers. The difference between the two varieties is whether the onlooker thinks there is anything wrong with the activity other than G-d forbidding it. In R Moshe's case, non-Jewish onlookers wouldn't think twice about someone dancing in a club.

Rumor has it that in the second variety of chilul Hashem, R Moshe ruled differently. You will have to use your research tools on this one. The way I remember it, during the first really huge nursing home scandal (Bernard Bergman, the head of the RZA at the time, I believe), the defendant asked R Moshe whether or not he should remove his big black kippah in court, rather than splash it in front of the media. My recollection is that R Moshe (or someone else) did tell him to remove it, but Bergman decided not to listen anyway.

If I am correct, the answer to your brother's question will hinge on what kind of activities the questioner is likely to do. Are they "ordinary" aveiros, or ones that reflect poorly on the Torah itself?

Rabbi Yitzchok Adlerstein
Director, Interfaith Affairs
The Simon Wiesenthal Center
Los Angeles
310-772-2464